

Małgorzata Mieczkowska

Uniwersytet Szczeciński, Instytut Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie
ORCID: 0000-0002-5355-1397
malgorzata.mieczkowska@usz.edu.pl

Górnołużycka prasa wobec wojny na Ukrainie

Wprowadzenie

Trwająca od 24 lutego 2022 r. wojna między Federacją Rosyjską a Ukrainą stanowi kolejny etap konfliktu, który rozpoczął się w 2014 r. aneksją Krymu oraz inspirowaniem i wspieraniem przez Rosję działań separatystycznych na wschodnich obszarach Ukrainy. Obecne działania traktowane są jako nowy rozdział w procesie uniezależniania się Kijowa od wpływów Kremla, którego władze postrzegają zaatakowanego sąsiada jako państwo buforowe¹. W ukraińskiej optyce jest to współczesna wojna o niezawisłość i niezależność ojczyzny. Opisom kryzysowej sytuacji, w której znalazła się Ukraina, towarzyszy silne eksponowanie wartości konsolidujących naród i państwo: patriotyzmu, determinacji do zachowania integralności terytorialnej państwa i konsekwencje tworzenia świadomego narodu politycznego. W opinii Jarosława Hrycaka obecna katastrofa wojenna jest szansą na zbudowanie nowej Ukrainy i nowego ładu politycznego w obszarze postradzieckim poprzez odrzucenie reżimu Putina, a w wymiarze globalnym – poprzez relacje z USA². W aktualnej sytuacji polityczno-militarnej wojna na Ukrainie stała się czynnikiem przewartościowania relacji i odniesień w stosunkach międzynarodowych

¹ *Zrozumieć Ukrainę. Historia mówiona. Z Jarosławem Hrycakiem rozmawia Iza Chruślińska*, wyd. 2 poszerz., Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2022, s. 347–349.

² Tamże, s. 340.

zarówno w wymiarze regionalnym, jak i globalnym³. Agresja na Ukrainę, eufemistycznie określana w rosyjskich mediach specjalną operacją wojskową, ma charakter asymetryczny i hybrydowy. Zastosowano w niej drony, których zadaniem było spowodowanie dużych strat wśród ludności cywilnej⁴. Celem tej wojny jest naród – społeczeństwo, które nie akceptuje rosyjskiej reżimowej wizji przyszłości. Jest to konflikt o charakterze egzystencjalnym, a jego konsekwencją stały się masowe migracje uchodźców wojennych do państw sąsiadujących z Ukrainą: Polski, Mołdawii i Węgier oraz innych państw europejskich, zwłaszcza Niemiec.

Polityka bezpieczeństwa Niemiec wobec wojny na Ukrainie oraz kryzysu uchodźczego

Dotychczasowa polityka bezpieczeństwa RFN zbudowana została w oparciu o dwa filary instytucjonalne – Sojusz Północnoatlantycki i Unię Europejską. Wśród jej priorytetów uwzględniono uznane za interes narodowy świadome i celowe budowanie wizerunku mocarstwa cywilnego (*Zivilmacht*)⁵. Pozwala to wyznaczyć i wypracować dla Niemiec rolę mediatora, także w polityce zagranicznej, co skutkuje tym, że międzynarodowa opinia publiczna liczy się z rolą i zdaniem Berlina. Immanentną właściwością polityki bezpieczeństwa realizowanej przez RFN w sytuacjach kryzysowych jest zasada ostrożnego użycia siły militarnej. W zamian państwo to promuje wzmocnienie prawa w stosunkach międzynarodowych, redukcję użycia siły wojskowej w sytuacjach konfliktowych oraz budowę systemów bezpieczeństwa zbiorowego. Wydarzenia na Ukrainie zapoczątkowane w lutym 2022 r. stanowią znaczące wyzwanie wobec dotychczas realizowanej polityki bezpieczeństwa i roli mediatora. Polityczne i gospodarcze powiązania Niemiec ze stronami konfliktu oraz zróżnicowane stanowiska społeczności międzynarodowej odnośnie do przyczyn jego wybuchu i potencjalnych rozwiązań wymuszają rewizję kształtu tej polityki. Wobec sytuacji na Ukrainie współczesne założenia, że w relacjach międzynarodowych obowiązują wartości, normy i zasady pokojowego rozwiązywania konfliktów, uległy dezintegracji. Rola mentora, jaką narzuciło sobie państwo niemieckie, jest więc obecnie poddawana weryfikacji.

W przyjęciu uchodźców z Ukrainy istotną rolę odegrały wcześniejsze doświadczenia z kryzysu migracyjnego lat 2015–2016. Wolontariusze rozdawali na dworcach zestawy do zaspokojenia podstawowych potrzeb: napoje, jedzenie, odzież czy karty SIM. Uruchomiono też portal informacyjny „Germany 4 Ukraine”. Wdrożone rozwiązania w zakresie recepcji uchodźców i formy wsparcia dla Ukraińców były podobne do tych, które realizowano m.in. w Polsce: bezpłatne przejazdy transportem zbiorowym czy bilety na podróż pociągiem na podstawie dokumentu tożsamości, lokowanie w miejscach tymcza-

³ A. Eberhardt, T. Iwański, W. Konończuk (red.), *Rok wojny w Ukrainie w analizie Ośrodka Studiów Wschodnich*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2023, s. 10.

⁴ W konflikcie tym dostrzegamy również fazy i znamiona klasycznych konfrontacji militarnych, powodujących duże straty w wojsku i wśród ludności cywilnej. W ocenie Jarosława Hrycaka aktualny konflikt ma zasadniczo charakter postmodernistyczny.

⁵ K. Malinowski, *Przemiany Niemieckiej Polityki Bezpieczeństwa 1990–2005*, Instytut Zachodni, Poznań 2009, s. 41–48.

sowego pobytu, pomoc w dotarciu do krewnych, znajomych lub osób chcących udzielić schronienia oraz instytucji pomocowych, które deklarowały, że mają zaplecze socjalne⁶.

Odrębną kwestią była decyzyjność i tempo przygotowań do stworzenia zaplecza dla uchodźców. Tu sygnalizowano niedociągnięcia organizacyjne. Podkreślano, że liczba uchodźców jest większa, niż zakładały władze lokalne i federalne. By skutecznie zarządzać kryzysem, od 10 czerwca 2022 r., czyli po czterech miesiącach przyjmowania Ukraińców, zastosowano wobec nich pakiet programu Hartz IV⁷. Działanie to odciążało gminy z kosztów recepcji uchodźców (przejął je rząd federalny) i dało im lepszy dostęp do ochrony zdrowia oraz świadczeń socjalnych. Masowy napływ Ukraińców⁸, głównie kobiet i dzieci (w kwietniu 2022 r. było to 113 tys. osób)⁹, wykazał deficyty systemu szkolnego: braki kadrowe wśród pedagogów, niejednorodność systemu włączania uczniów z Ukrainy do procesu nauczania i brak paralelności systemów edukacji obu państw. Wśród potencjalnych problemów wskazywano niebezpieczeństwo zaistnienia na różnych płaszczyznach środowiskowych w Niemczech konfliktów między Ukraińcami a Rosjanami. Dobrym prognostykiem był w tych uwarunkowaniach fakt, że wcześniejsza scholaryzacja na Ukrainie dała uczniom i dorosłym podstawy umożliwiające natychmiastowe podjęcie nauki i wzięcie udziału w kursach językowych¹⁰. Stworzeniu dobrej atmosfery wokół uchodźców sprzyjało humanitarne podejście niemieckiego społeczeństwa do ofiar wojny i przekonanie władz, że nowo przybyli Ukraińcy pomogą w rozwiązywaniu problemów rynku pracy. Na finansowe wsparcie dla ukraińskich uchodźców składały się w 2022 r. wdrożone przez Niemcy programy pomocowe (77,88 mln dol.), darowizny od osób prywatnych (812 mln euro) i pomoc UNHCR (deklarowano 900 tys. euro)¹¹.

Wojna na Ukrainie w optyce „Serbskich Nowin”

W 2019 r. w raporcie *World Press Freedom Index* Niemcy znalazły się na 13 miejscu spośród 180 badanych państw, co oznacza, że pozycja prasy i dziennikarzy jest stabilna i znacząca. Statystyki dotyczące sektora medialnego wskazują, że ukazuje się tam 327 dzienników z 1452 wydaniem lokalnymi o łącznym nakładzie 13,52 mln egzemplarzy,

⁶ A. Kałabunowska, *Sytuacja uchodźców z Ukrainy*, w: *Zeitenwende. Działania Niemiec wobec wojny w Ukrainie*, Instytut Zachodni, Poznań 2022 (IZ Policy Papers, 41), s. 63: <<https://www.iz.poznan.pl/publikacje/iz-policy-papers/iz-policy-papers-nr-41-zeitenwende-dzialania-niemiec-wobec-wojny-w-ukrainie>> (dostęp: 31 lipca 2023).

⁷ Kontrowersyjną sprawą stało się przyznanie uchodźcom z Ukrainy specjalnej formy ochrony, co skutkowało niezadowolaniem i wysunięciem wobec niemieckich władz oskarżeń o dyskryminowanie uchodźców z innych części świata.

⁸ Po roku od rozpoczęcia konfliktu blisko 82 proc. uchodźców z Ukrainy zadeklarowało chęć pozostania w Niemczech na stałe, a tylko osoby starsze brały pod uwagę powrót do kraju po zakończeniu wojny.

⁹ A. Kałabunowska, *Sytuacja...*, s. 69.

¹⁰ Tamże, s. 65–67.

¹¹ J. Dobosz-Dobrowolska, *Pomoc humanitarna Niemiec dla Ukrainy*, w: *Zeitenwende. Działania Niemiec...*, s. 55–57.

17 tygodników o łącznym nakładzie 1,61 mln egzemplarzy oraz 6 gazet niedzielnych w łącznej liczbie 1,74 mln egzemplarzy. Od 1985 r. niemiecki rynek prasowy rozszerza się o wydania internetowe. Wysoki poziom wiarygodności informacji zamieszczanych w prasie powoduje, że jest to główne narzędzie informacji i komunikacji dla społeczeństwa. System medialny pełni w RFN rolę czwartej władzy i zaliczany jest do modelu społecznej odpowiedzialności. Społeczeństwo oczekuje od instytucji państwa realizowania polityki informacyjnej, która opiera się na rzetelnych i sprawdzonych zasobach, co zresztą gwarantuje obywatelom konstytucja RFN. Zasadniczo Niemcy postrzegane są jako kraj z dobrze funkcjonującym systemem medialnym¹². Obok mediów masowych funkcjonują media mniejszościowe i media etniczne – m.in. Serbołużyczan. Termin *media etniczne* używany jest na określenie środków przekazu będących w dyspozycji mniejszości i wyrażających ich interesy¹³.

Współczesna panorama serbołużyckich mediów drukowanych to interesująca przestrzeń z racji wielości tytułów oraz ich profesjonalnego odniesienia do poruszanych zagadnień¹⁴. Są one na trwałe wpisane w strukturę mniejszości, pełniąc szereg funkcji o charakterze informacyjno-konsolidującym. Mamy tu do czynienia z pismem codziennym „Serbske Nowiny” (w języku górnołużyckim), tygodnikiem „Nowy Casnik” (w dolnołużyckim), miesięcznikiem „Rozhlad. Serbski kulturny časopis” (równoległe w górnołużyckim i dolnołużyckim), tygodnikiem „Katolski Posoľ” (w górnołużyckim) i miesięcznikiem „Pomhaj Boh” (w obu językach). Do niniejszego badania wybrano „Serbske Nowiny”, „Katolskiego Posoľa” i grupę na portalu społecznościowym „Serbski Facebook – Sorbian Facebook – Now!”.

Należy zaznaczyć, że jak dotąd ukazały się opracowania i artykuły prezentujące wojnę na Ukrainie z perspektywy poszczególnych państw europejskich i organizacji międzynarodowych bądź regionalnych. Niniejszy tekst wpisuje się w problematykę tych badań poprzez dołączenie aspektu postrzegania wspomnianego konfliktu przez zamieszkującą Niemcy słowiańską autochtoniczną mniejszość Serbołużyczan. Zasadniczym celem jest odpowiedź na pytania, czy media etniczne są rzetelne i obiektywne w prezentowaniu zaistniałej sytuacji, jak przedstawiano w nich niemiecki punkt widzenia na konflikt oraz w jaki sposób Serbołużyczanie na Górnych Łużycach włączyli się w recepcję uchodźców z Ukrainy.

Analiza zawartości lokalnych wydawnictw uzmysławia nam, że pełnią one rolę kronik, porządkując informacje o cyklicznych wydarzeniach i spotkaniach w obrębie zamieszkania poszczególnych wspólnot. W takim ujęciu media etniczne pełnią wiele funkcji: informacyjną, mobilizacyjno-motywacyjną, socjalizacyjno-wychowawczą, kontrolną, integracyjną, emotywną, rozrywkową i reklamowo-ogłoszeniową¹⁵. Prasa

¹² K. Kamińska-Korolczuk, *Polityka i media a kryzys zaufania. Polityka informacyjna mocarstw w czasie zagrożenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2021, s. 225–226.

¹³ Jest bardzo pojemny, obejmuje bowiem również media grup imigranckich, mniejszości rasowych, etnicznych, językowych i społeczności tubylczych.

¹⁴ M. Mieczkowska, *Media serbołużyckie jako media lokalne*, „Rocznik Lubuski” 2012, nr 38, s. 135–144.

¹⁵ B. Klimkiewicz, *Mniejszości narodowe w sferze publicznej. Reprezentacje, praktyki i regulacje medialne*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2003, s. 39–41.

stanowi obok internetu podstawowy środek wspierania umiejętności czytania i pisania w języku mniejszości. To ważny instrument i atrybut praktyk na rzecz równouprawnienia mniejszości i przeciwdziałania marginalizacji ich życia w obrębie całego społeczeństwa¹⁶. Jest także nośnikiem inicjatyw integrujących otoczenie i zarazem ważnym głosem opiniotwórczym, który promuje i kultywuje określone wartości i wzorce zachowań, wspiera proces przełamывania barier i uprzedzeń w społecznościach lokalnych. W opinii Ryszarda Kowalczyka „pisma te niejako otwierają daną grupę, społeczność na doświadczenia płynące z życia i działalności innych środowisk. Kontakt ten może być źródłem frustracji, jak i czynnikiem mobilizacji społecznej”¹⁷. Równie istotną funkcją publikacji lokalnych i mniejszościowych jest zwiększanie liczby informacji krążących w danej społeczności. Poszerzają one możliwości partycypacyjne obywateli w procesach decyzyjnych i wspomagają tworzenie społeczeństwa informacyjnego.

„Serbske Nowiny” to jedyny dziennik mniejszości serbołużyckiej¹⁸. Od początku konfliktu na Ukrainie przyjął strategię systematycznego informowania o nim w krótkich notkach zamieszczanych w stałej rubryce „Polityka” na drugiej stronie. W każdym numerze odnoszono się do bieżących działań militarnych na polu walki, minimalistycznie referując ich charakter i przebieg¹⁹. Nie prezentowano rozległego opisu działań, który uwzględniałby szczegółowe straty materialne i ludzkie. Notatki konstruowane były w oparciu o materiały niemieckiej agencji prasowej, bez żadnych własnych komentarzy redakcji. Można jednoznacznie stwierdzić, że cechowała je powściągliwość w narracji.

Większy nacisk położono na prezentację wypowiedzi prezydenta Ukrainy Wołodymyra Zelenskigo, przytaczając szereg jego wystąpień pod adresem państw nieakceptujących agresywnej polityki Federacji Rosyjskiej na Ukrainie. Zasadniczo wypowiedzi te można sklasyfikować jako te, które we względnie krótkim czasie przyczyniły się lub przyczynią do nałożenia przez państwa UE skutecznych sankcji na Rosję Putina²⁰. Stro-
na ukraińska koncentrowała wysiłki dyplomatyczne na wypracowaniu jednomyślności środowiska międzynarodowego wobec zasady nietolerowania agresji militarnej w stosunkach międzynarodowych.

Kolejnym tematem było natychmiastowe wsparcie wojskowe dla Ukrainy mające pomóc w usunięciu agresora z terytorium państwa. Wraz z rozwojem konfliktu w czasie trwania asymetrycznych działań militarnych na bieżąco informowano też o przebiegu walk obronnych, podkreślając antyhumanitarny wymiar rosyjskich działań i niszczenie infrastruktury Ukrainy.

¹⁶ J. Mieczkowski, *Media – mniejszości narodowe – tożsamość etniczna: wzajemne implikacje*, „Atheneum. Polskie studia politologiczne” 2012, nr 33, s. 14.

¹⁷ Cyt. za: R. Kowalczyk, *Prasa lokalna w systemie komunikowania społecznego*, INPiD UAM, Poznań 2003, s. 519.

¹⁸ „Serbske Nowiny. Njewotwisny wječornik za serbski lud” (‘Wiadomości Serbołużyckie. Niezależny dziennik wieczorny dla Serbołużyczan’), tytuł zawieszony po 1947 r. i przywrócony w 1991 jako „Serbske Nowiny”. Wydania piątkowe z dodatkiem „Přiłoha Předženak” (dodatek tygodniowy ‘Sprzedawca Przędzy’). Jako gazeta popołudniowa ukazuje się od marca 1992 r.

¹⁹ *Ruska dobywa*, „Serbske Nowiny”, 1 czerwca 2022, s. 2.

²⁰ *Zelensky za nowe sankcije*, „Serbske Nowiny”, 22 czerwca 2022, s. 1.

O ile dziennik nie przytaczał obszernych wypowiedzi kanclerza Olafa Scholza na temat stanowiska Niemiec wobec konfliktu i związanych z tym decyzji, o tyle systematycznie pojawiały się w nim wypowiedzi członków rządu federalnego, którzy wskazywali spowodowane wojną deficyty ekonomiczno-gospodarcze, obniżenie dochodów niemieckich obywateli oraz wzrost cen żywności i opłat za energię²¹. Wielokrotnie wspomniano w informacjach podejmowanie kroków na rzecz budowania dobrego klimatu wobec projektu rozszerzenia Unii Europejskiej o takie państwa, jak Ukraina, Mołdawia i Gruzja, zgodnie z ich oczekiwaniami politycznymi²².

W gazecie pojawiały się informacje o odbiorze konfliktu na Ukrainie w sąsiednich krajach. Kilukrotnie i dość obszernie informowano o działaniach Republiki Czeskiej, która poprzez dostarczanie broni zaangażowała się w kryzys po stronie ukraińskiej²³. Przedstawiono również sytuację ludności ukraińskiej w tym bezpośrednio graniczącym z Łużycami kraju. Przeczytamy na przykład o 368 tys. osób, które znalazły schronienie na terytorium Czech, w tym blisko 70 tys., które odnalazły się już na tamtejszym rynku pracy. Wskazano także problemy związane z relokowaniem ich w różne części kraju, potencjalne kierunki dalszej podróży oraz modele wdrażanych ułatwień komunikacyjnych, np. tranzytu do Wiednia²⁴. Jako przykład funkcjonalnego rozwiązania problemu recepcji i zatrudnienia Ukraińców w Czechach wskazano sektor zdrowia, cierpiący na braki kadrowe w wielu placówkach medycznych i opiekuńczych. Pośrednio sugerowano w ten sposób, że jest to pożądany model do zastosowania na Łużycach, gdzie widoczne są braki w personelu medycznym²⁵. O tym, że również strona niemiecka zainteresowana jest włączeniem uchodźców do lokalnego rynku pracy, napisano, informując o targach pracy zorganizowanych w maju 2022 r. w Dreźnie dla przebywających tam uchodźców (8,5 tys. osób).

W notkach na temat polskiego zaangażowania w konflikt i akcji pomocy dla ogarniętego nim kraju nacisk położono m.in. na wiadomości o potencjalnym wsparciu odbudowy Ukrainy przez polskie konsorcja gospodarcze. Przytaczane były wypowiedzi premiera Mateusza Morawieckiego, Jarosława Kaczyńskiego i Donalda Tuska. Odnotowano też zapowiedź wsparcia finansowego dla osób, które udzieliły uchodźcom schronienia w swoich domach.

Kolejnym wątkiem poruszonym w „Serbskich Nowinach” były działania Stanów Zjednoczonych mające na celu wsparcie Ukrainy poprzez przekazanie systemu HIMARS. Zaznaczono przy tym, że USA nie są zainteresowane wzrostem napięcia ani konfliktem pomiędzy NATO a Federacją Rosyjską²⁶.

Wiadomość o rozmowach na temat udroźnienia dróg transportu ukraińskiego zboża prowadzonych w Stambule pomiędzy ministrami spraw zagranicznych Siergiejem Ławrowem i Mevlütem Çavuşoğlu zamieszczona została obok informacji o wzroście kosz-

²¹ *Linder: Dolhi čas tradanja*, „Serbske Nowiny”, 22 czerwca 2022, s. 2.

²² *Ukraina a Mołdawska kandidatej EU*, „Serbske Nowiny”, 24 czerwca 2022, s. 2.

²³ *Českeje sčele USA dalje brónjo do Ukrainy*, „Serbske Nowiny”, 31 maja 2022, s. 2.

²⁴ *Česki wojak w Ukrainje zemrěl*, „Serbske Nowiny”, 15 czerwca 2022, s. 2.

²⁵ *Ukrainske mocy pomhaja*, „Serbske Nowiny”, 8 czerwca 2022, s. 1.

²⁶ *USA sčelu Ukrainje rakety*, „Serbske Nowiny”, 1 czerwca 2022, s. 2.

tów produkcji niemieckich artykułów rolnych w związku z cenami energii i nawozów sztucznych²⁷.

W tym samym numerze dziennika znalazło się doniesienie, że Angela Merkel po raz pierwszy po odejściu z funkcji szefa rządu skomentowała wysuwane pod jej adresem zarzuty o przyzwolenie na agresywną politykę Putina. W materiale wyrażano jednoznacznie pozytywną ocenę szesnastu lat sprawowania przez nią urzędu. Zacytowana została wypowiedź, w której była kanclerz nazwała agresję na Ukrainę wielką tragedią i złamaniem zasad prawa międzynarodowego. W tytule notatki przytoczono jej stwierdzenie: „Przykro mi, że tak się stało, ale nic nieodpowiedniego nie zrobiłam”²⁸. Obok tej informacji znalazło się zdjęcie kanclerza Scholza wizytującego niemieckie jednostki stacjonujące na Litwie z zadaniem ochrony krajów bałtyckich w razie ewentualnej agresji Rosji.

O wywieraniu na kanclerza Scholza presji, by RFN aktywniej włączyła się w przekazywanie Ukrainie uzbrojenia, informowały kolejne notatki zamieszczone w „Serbskich Nowinach”²⁹. Przytaczano w nich zarzuty ambasadora Ukrainy w Niemczech Andrija Melnyka, który domagał się przekazania pocisków IRIS-T, argumentując, że Ukraińcy walczą już sto dni, a nie dostali dotąd od Berlina żadnej ciężkiej broni. Wypowiedź kanclerza, że broń zostanie przekazana po dostosowaniu do ukraińskich potrzeb, nie została natomiast skomentowana w żaden sposób.

Stałym elementem relacjonowania wojny były informacje o zaangażowaniu europejskich przywódców w proces monitorowania konfliktu w celu wypracowania wspólnego stanowiska. Na tym tle eksponowano zaangażowanie Niemiec podczas rozmów, opisując m.in. spotkanie w Kijowie z czerwca 2022 r.³⁰

Omawiając przygotowania do obrad ministrów obrony państw NATO w Madrycie, informowano o wypracowywaniu stanowiska wobec oczekiwań Kijowa. Pisano o konieczności zwiększenia dostaw broni ciężkiej i utrzymania przez NATO neutralności wobec konfliktu. Znalazła się przy tym wzmianka o negatywnym stanowisku Turcji wobec przyjęcia do sojuszu nowych państw – Finlandii i Szwecji³¹.

Zauważalna i nader czytelna była emocjonalna informacja o dyskryminacji ludności romskiej, która musiała opuścić Ukrainę z powodu wojny. Tytuł ‘Także Romowie są ukraińskimi uchodźcami’ podnosił kwestię antyromskich zachowań zgłaszanych przewodniczącemu Towarzystwa Romów w Saksonii Romano Sumnalowi³². W materiale tym wskazywano przeniesienie rasistowskich dyskryminacyjnych zachowań uchodźców z Ukrainy do centrów pomocy na terenie Niemiec oraz zastrzeżenia wobec przewlekłego procederu relokacji ludności romskiej na obszarze Saksonii. Czytamy tam o 2 tys. romskich uchodźców z Ukrainy, którzy wymagają wsparcia i pomocy. Wyartykułowano postulat, by w działaniach administracyjno-socjalnych traktować ich w analogiczny sposób jak innych uchodźców z tego kraju.

²⁷ *Wo ukraińskim žiče řečaloj*, „Serbske Nowiny”, 8 czerwca 2022, s. 2.

²⁸ *Merkel: Ničo wopak nječinila*, „Serbske Nowiny”, 8 czerwca 2022, s. 2.

²⁹ *Ukraina čaka dale na němske brónje*, „Serbske Nowiny”, 3 czerwca 2022, s. 2.

³⁰ *Scholz, Macron a Dragi w Kijewje*, „Serbske Nowiny”, 16 czerwca 2022, s. 2.

³¹ „Serbske Nowiny”, 15 czerwca 2022, s. 2.

³² *Těž Romojo su ukraińscy stačenojo*, „Serbske Nowiny”, 1 czerwca 2022, s. 2.

Szerszy opis procesu recepcji uchodźców na Łużycach i ich funkcjonowania w tym regionie przedstawiono w dodatku weekendowym „Serbskich Nowin” pt. ‘W tym czasie lepiej im będzie na Łużycach’³³. Czytamy tam o sytuacji dzieci i ich rodziców przebywających w miejscowości Panschwitz-Kuckau. Obraz traumy dzieci tęskniących za bliskimi, przyjaciółmi, szkolnymi kolegami i zwierzętami domowymi pokazywał, jak złożone były emocje młodych uchodźców. W tekście wskazywano również na stopniową socjalizację w związku z przybywaniem do sąsiednich miejscowości kolejnych rodzin z Ukrainy, podkreślając znaczenie bezpośrednich relacji bez barier językowych. W materiale znalazły się informacje o organizacji dnia i popołudniowych zajęciach *online* pozwalających dzieciom uczestniczyć w lekcjach na Ukrainie. Dostrzegano ich zdolności, pisząc, że w miejscowej szkole dobrze radzą sobie z matematyką. Dziennikarka odnotowała również, że dzieci powoli przyswajają zwroty i słowa języka górnołużyckiego, a procesowi ich edukacji sprzyja znajomość języków rosyjskiego i ukraińskiego wśród serbołużyckich nauczycieli. Wśród problemów wskazany został nieparalelny system edukacji w Niemczech i na Ukrainie, a do pozytywów zaliczano dobrą adaptację uczniów z Ukrainy w lokalnym środowisku szkolnym. Czytamy tam również o pomocy w kontaktach z opieką medyczną i społeczną udzielanej uchodźcom przez nauczycieli i serbołużyckie rodziny, ale także o wyrażanej przez ukraińskich uchodźców krytyce ogólnej polityki informacyjnej niemieckich mediów. Dorośli Ukraińcy podkreślali, że pojawiające się w nich informacje o wojnie są niepełne i wtórne, co osłabia ich odbiór wśród obywateli Niemiec. Doceniali wsparcie edukacyjne otrzymane w szkołach i przedszkolach na szczeblu lokalnym, jednak nie uwalniało ich ono od rozterek dotyczących dalszej edukacji starszych dzieci i potrzeby określenia przez nie preferencji zawodowych oraz ogólnie swojej przyszłości. Rodzice ukraińskich dzieci podkreślali, że traktują pobyt w Niemczech jako rozwiązanie tymczasowe, do momentu zakończenia wojny, gdy będą mogli bezpiecznie wrócić na Ukrainę.

Z obrazem funkcjonowania uchodźców wojennych na Łużycach zapoznajemy się w „Serbskich Nowinach” na przykładzie wsi Ostro (górnoluż. Wotrow). W momencie publikacji tekstu zamieszkiwało ją dwadzieścia osób z Ukrainy, choć początkowo przyjęła ich większa liczba. W miejscowej szkole zorganizowano dla nich kurs języka niemieckiego, ale uczniowie deklarowali też zainteresowanie nauką górnołużyckiego. Doświadczenia kilku miesięcy wskazywały, że przy wsparciu socjalnym uchodźcy radzili sobie ze sprawami bytowymi. Integrowali się w obrębie własnej grupy, organizowali samopomoc i dyskutowali o swojej przyszłości. By nie czuli się izolowani, przygotowano dla nich cotygodniowe spotkania w szkole³⁴. Serbołużycanie okazywali empatię i zrozumienie dla problemów i potrzeb Ukraińców, starając się wesprzeć ich doraźną pomocą³⁵. Nie podnoszono kwestii terminu ich wyjazdu na Ukrainę, zdając sobie sprawę, że tylko młodzi mogą rozważać stały pobyt, podczas gdy seniorzy z niecierpliwością czekają na powrót do ojczyzny.

³³ *Tuchwilu je za nich lěpje, być we Łužicy*, „Serbske Nowiny. Předźnenak”, 10 maja 2022, s. 1–2.

³⁴ Tamże.

³⁵ Przykładowo serbołużycki polityk Heiko Kosel udzielił schronienia w swym domu czterem osobom z Ukrainy i nie był to przypadek odosobniony.

„Katolski Posol” a wojna na Ukrainie

„Katolski Posol” to tygodnik adresowany do katolickich Serbołużyczan³⁶. Odniesienia do konfliktu na Ukrainie, które znajdziemy na jego łamach, związane są z religijnym wymiarem relacji serbołużycko-ukraińskich³⁷.

Mamy tam na przykład relację z mszy sprawowanej w Kamińcu przez księdza Bohdana Lukę z grekokatolickiej parafii w Dreźnie, w której uczestniczyło dwieście osób z Ukrainy³⁸. W piśmie przedstawiano również zabiegi Stolicy Apostolskiej na rzecz zawieszenia działań zbrojnych na terytorium Ukrainy na czas świąt. Odnotowano wypowiedź papieża Franciszka ze spotkania *online* z patriarchą Cyrylem i zamieszczono informację o jego potencjalnej wizycie w Kijowie, podkreślając, że prezydent Zełenski podtrzymuje zaproszenie³⁹. W kolejnym numerze znalazła się jednak notka o oficjalnym odwołaniu przez Watykan wizyty z powodu trwającego konfliktu zbrojnego.

W tygodniku zamieszczano istotne komunikaty o formach wsparcia ofiar konfliktu i podejmowanych w tym celu działaniach. Zachęcano do zbiórki pieniędzy w łużyckich parafiach, na przykład na rzecz ograbionej wspólnoty z parafii w Worzlu pod Kijowem. W związku z wieloletnią współpracą z diecezją ełcką dokonano też transferu środków finansowych na rzecz uchodźców, którzy schronili się w Polsce. Poprzez ełcki Caritas przetransportowano zaś na Ukrainę niezbędne artykuły zakupione ze zbiórki, w której zgromadzono 21 tys. euro.

Decyzje o potencjalnym przyjęciu uchodźców z Ukrainy do swych domów łużyckie wspólnoty katolickie podjęły już w lutym, a wsparcie dla tych działań organizowało w obrębie wspólnoty chrześcijańskiej na Łużycach Towarzystwo Cyryla i Metodego (dalej: TCM).

W relacji ze 102 zjazdu katolików w Stuttgarcie, który zorganizowano pod hasłem: „Na rzecz pokoju w Europie i dla solidarności z Ukrainą”, podkreślano, że istotne przemiany w Kościele łączą się z działaniami na rzecz rozwiązania sytuacji kryzysowych⁴⁰. Przedstawiono również sylwetkę jednego z młodych zaangażowanych katolików, Serbołużyczanina Maksymiliana Grubera działającego na rzecz budowania solidarności religijnej i pomocy uchodźcom w diecezji Drezna-Miśni.

Na łamach „Katolskiego Posoła” przytoczono wypowiedź kijowskiego biskupa grekokatolickiego Witalija Krywyckiego oddającą determinację Kościoła do bycia z wiernymi w dobie kryzysu, by służyć im duchowym wsparciem. W dalszej części notatki znalazła się informacja, że lokalny Kościół aktywnie włączył się w działania państwa na rzecz pomocy Ukraińcom i zachęca wszystkich wiernych, by je wsparli.

W marcu 2022 r. podczas spotkania Rady Katolików diecezji Drezna-Miśni, w której zasiada czterech Serbołużyczan, stwierdzono: „Uchodźcy z Ukrainy nie będą mogli wrócić do swej ojczyzny ani za trzy, ani za cztery miesiące – musimy zorganizować

³⁶ W 1939 r. został zawieszony, a w 1950 restytuowany jako pierwsze pismo katolickie w NRD.

³⁷ *Jutry pozadkam wójny swjećili*, „Katolski Posol”, 1 maja 2022, s. 149.

³⁸ *Ukrainscy křescenjo w Kamjenicy jutry swjećili*, „Katolski Posol”, 1 maja 2022, s. 148.

³⁹ *Wšelake předstawy wo jězbje bamža do Ukrainy*, „Katolski Posol”, 1 maja 2022, s. 149.

⁴⁰ *Sylny signal za solidarnosć z Ukrainu*, „Katolski Posol”, 29 maja 2022, s. 198.

swoją pomoc tak, by dało się ich wspierać przez dłuższy czas⁴¹. Wskazywano przy tym m.in. na doprecyzowanie czasu pracy diecezjalnego Caritasu. Temat wsparcia dla uchodźców był najważniejszym zagadnieniem poruszonym wówczas na forum Rady.

W marcu 2022 r. obchodząca jubileusz 250-lecia wspólnota katolicka w Ostro zorganizowała spotkanie uchodźców z serbołużyckimi rodzinami, które udzieliły im schronienia. Spośród setki Ukraińców w imprezie wzięła udział połowa – głównie matki z dziećmi i osoby starsze. Podczas spotkania dyrektorka szkoły z Panschwitz-Kuckau zapraszała dzieci do swojej placówki, a animatorzy kultury zachęcali do włączenia się w lokalne inicjatywy kulturalne. Regularnie na ostatniej stronie każdego numeru „Katolskiego Posoła” zamieszczano tekst ‘Łużyce pomagają Ukrainie’ z informacją, że TCM kontynuuje zbiórkę pieniędzy na rzecz uchodźców⁴². Działania te prowadzone były także w następnych miesiącach.

Wojna na Ukrainie a „Serbski Facebook – Sorbian Facebook – Now!”

„Serbski Facebook – Sorbian Facebook – Now!” to internetowa platforma spotkań i wymiany informacji, z której korzysta ponad 1,3 tys. użytkowników⁴³. Po 24 lutego 2022 r. stała się także miejscem, w którym pisano o wojnie na Ukrainie i jej konsekwencjach.

Dawid Statnik, przewodniczący reprezentującej interesy Serbołużyczan w RFN organizacji Domowina, jednoznacznie potępił rosyjską agresję na Ukrainę już w dniu wybuchu konfliktu. W jego wypowiedzi pojawił się istotny aspekt, który bywał pomijany w komentarzach międzynarodowych: „Dla nas, Serbołużyczan, szczególnie bolesne jest to, że armia kraju słowiańskiego napada na inny kraj słowiański”. Zachęcał też do różnego rodzaju działań na rzecz ludności ukraińskiej i wyrażał obawy o losy zamieszkujących Ukrainę mniejszości.

Jednym z pierwszych użytkowników portalu, którzy zareagowali na wydarzenia wojenne, był Julian Nyc, propagator języka górnołużyckiego w przestrzeni publicznej. By ułatwić komunikację między Serbołużyczanami i Ukraińcami, 30 marca zamieścił na „Facebooku” listę siedemnastu podstawowych zwrotów w językach górnołużyckim i ukraińskim⁴⁴.

W maju użytkownik Tony Weniger zamieścił na omawianej witrynie informację dla Ukraińców, którzy znaleźli się w Berlinie. Mogli się z niej dowiedzieć o miejscu spotkań uchodźców w rodzinnej kawiarni w okolicy Moabit. Twórca wiadomości nie był Serbołużyczaninem, ale wykorzystał to medium mniejszości, by zwiększyć zasięg jej oddziaływania.

Zaskakująca i istotna stała się opublikowana na platformie wiadomość o mylnym interpretowaniu niebiesko-czerwono-białej flagi narodowej Serbołużyczan jako rosyjskiej. Miało to niekiedy nawet negatywne konsekwencje, na przykład gdy w Cho-

⁴¹ Cyt. za: *Wutrajnje, kedźbliwje a naslědnje*, „Katolski Posoł”, 27 maja 2022, s. 93.

⁴² *Zhromadnje pomhać*, „Katolski Posoł”, 20 marca 2022, s. 80.

⁴³ „Facebook. Serbski Facebook – Sorbian Facebook – Now!” (online, dostęp: 30 maja 2023): <<https://www.facebook.com/groups/125003457525796>>.

⁴⁴ Serbołużyczanie mówią dwoma językami – górnołużyckim i dolnołużyckim.

ciebużu zniszczone zostały emblematy z barwami serbołużyckimi. Pomyłki nie uniknął zresztą nawet niemiecki „Bild”, gdzie flagę serbołużycką przedstawiono jako rosyjską. Celem wspomnianego postu było więc zaktywizowanie Serbołużyczan i ich przyjaciół na rzecz ochrony barw narodowych, by przeciwdziałać nieprawidłowemu odczytywaniu ich w przestrzeni publicznej. Na forum wyrażano potrzebę zorganizowania akcji uświadamiającej odrębność obu flag, tak aby symbolika serbołużycka nie była narażona na zniszczenie podczas protestów przeciwko rosyjskiej agresji na Ukrainie.

Jako komentarz do wydarzeń na Ukrainie Matej Zieschwauck udostępnił w serwisie „You Tube” nagranie zespołu Skupina Astronawt pt. *Swoboda*. Serbołużycki pisarz Benedikt Dyrlich zorganizował z kolei w Dreźnie spotkanie „Krótkie Czytanie dla Pokoju” dedykowane ukraińskim miastom, z którymi przez wiele lat realizowano współpracę literacką. Celami akcji były potępienie wojny, wsparcie uchodźców oraz zbiórka pieniędzy na rzecz ofiar w Czernihowie.

W marcu Diana Šoćina-Scholze oraz Fabian Kaulfuerst zorganizowali w środowisku mniejszości serbołużyckiej – m.in. w Räckelwitz (górnoluz. Worklecy) oraz Instytucie Serbołużyckim w Budziszynie – kwesty na rzecz ofiar i uchodźców wojennych oraz Fundacji Świętego Włodzimierza we Lwowie. Instytut Serbołużycki rozpowszechniał z kolei informacje o przygotowanej przez niemieckie ośrodki naukowe pomocy dla studentów i pracowników nauki z Ukrainy. W poście Niemiecko-Łużyckiego Teatru w Budziszynie znalazła się natomiast wiadomość o projekcie dającym możliwości zaangażowania artystów z Donbasu.

Szczególnie istotne i praktyczne informacje dla osób z Ukrainy zamieszczane były przez Juliana Nycę. Podał on na platformie wykaz instytucji, które podjęły się organizowania pomocy dla uchodźców. Były to m.in. Ekumeniski tachantski wobchod Budyšin, TiK – Treff im Keller, Jozuwowa wosada oraz Towarstwo „Witajće do Budyšina”. Do listy dołączona została prośba o jej uzupełnianie.

W postach pojawiających się na platformie „Serbski Facebook – Sorbian Facebook – Now!” znalazły się też zaproszenia na koncerty dobroczynne oraz zachęty do udziału w indywidualnych inicjatywach mieszkańców Łużyc, które miały na celu zebranie i wysłanie na Ukrainę różnego rodzaju artykułów.

Symbolicznym podsumowaniem wsparcia Serbołużyczan dla Ukraińców było zamieszczenie na portalu zdjęcia budziszynskiej wieży z ukraińską flagą w rocznicę wybuchu wojny.

Podsumowanie

Selektywna kwerenda w mediach mniejszości daje zarys percepcji konfliktu na Ukrainie przez Serbołużyczan. Do 2022 r. w ramach wymiany kulturalnej i naukowej współpracowali oni zarówno z uniwersytetami oraz instytucjami naukowymi na Ukrainie, jak i w Federacji Rosyjskiej. Po zajęciu Krymu przez Rosjan pracownicy naukowcy Instytutu Serbołużyckiego w Budziszynie odmówili przyjazdu na organizowaną przez Państwo-wy Uniwersytet Humanistyczny w Moskwie konferencję o tematyce sorabistycznej.

W zakresie postrzegania uwarunkowań i przebiegu konfliktu na Ukrainie oraz recepcji uchodźców na Łużycach serbołużyckie media realizują podstawową funkcję

informacyjną. Uwidacznia się także funkcja konsolidacyjna wokół spraw i potrzeb mniejszości serbołużyckiej. Jedną z nich okazała się ochrona własnych barw narodowych. Opisywane działania na rzecz Ukraińców można z kolei traktować jako istotny element konsolidacji i solidarności z całym niemieckim społeczeństwem w niesieniu pomocy ofiarom wojny. Serbołużycanie nie marginalizują w swych mediach problemu wojny, ale i nie formułują ocen wartościujących strony konfliktu, koncentrując się raczej na bliskich i możliwych do zrealizowania celach w zakresie niesienia pomocy ofiarom. Stanowi to ich wkład w przełamywanie barier niechęci społecznej i dystansu wobec uchodźców na lokalnym gruncie. Podzielają niemiecką optykę traktowania konfliktu na Ukrainie oraz kryzysu uchodźczego jako wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa społeczności międzynarodowej.

Sprofilowanie tematyczne materiałów publikowanych w omawianych mediach jest czytelne. Nie są one powielane we wszystkich tytułach, lecz selekcyjonowane pod określonym kątem, zgodnie z oczekiwaniami odbiorców. Tradycyjna prasa drukowana, poza jednorazowym dodatkiem weekendowym, nie dąży do szerokiego promowania treści dotyczących uchodźców z Ukrainy. Publikowane są tam informacje o charakterze chronologiczno-tematycznym. Taka formuła pozostawia czytelnikowi swobodną ocenę i interpretację wydarzeń związanych z wojną na Ukrainie na szczeblach lokalnym i federalnym. Nie mamy tu przekazów oddziałujących na emocje czytelnika, a raczej kronikarski zapis wydarzeń. Analizowane media nie aspirują do publikowania treści oceniających strony konfliktu czy bieżącą politykę państwa niemieckiego, różnako postrzeżaną przez polityków i społeczeństwo. Wynika to nie z konformizmu, ale z przekonania, że media etniczne powinny się koncentrować na problemach, wyzwaniach i działaniach dotyczących mniejszości.

Abstract

Upper Lusatian Press about the War in Ukraine

The article is a selective analysis of the media of the Sorbian minority describing the war in Ukraine. The aim was to give an answer to the question of whether and how the aggression against Ukraine in 2022 was portrayed. An answer was sought to the question of whether the minority participates in helping refugees from Ukraine. How does it get involved at the local level, in its places of residence and work. An important element of the study was to demonstrate the multiple lines of action promoted in the media. The main information media of the Sorbs became a platform for rapid information about needs, risks, meetings for refugees and minorities in order to more effectively support Ukrainians and actively participate in their socialisation process in Lusatia in Germany.

Keywords: war in Ukraine, minority media, Sorbs, Lusatia, Federal Republic of Germany

Bibliografia

Prasa

- Českeje sćece USA dalše brónjo do Ukrainy*, „Serbske Nowiny”, 31 maja 2022.
Česki wojak w Ukrainje zemrěl, „Serbske Nowiny”, 15 czerwca 2022.
Linder: Dolhi čas tradanja, „Serbske Nowiny”, 22 czerwca 2022.
Merkel: Ničo wopak nječinila, „Serbske Nowiny”, 8 czerwca 2022.
Ruska dobywa, „Serbske Nowiny”, 1 czerwca 2022.
Scholz, Macron a Dragi w Kijewje, „Serbske Nowiny”, 16 czerwca 2022.
Sylny signal za solidarnosć z Ukrainu, „Katolski Posoł”, 29 maja 2022.
Těž Romojo su ukraińscy staćenjo, „Serbske Nowiny”, 1 czerwca 2022.
Tuchwilu je za nich lěpje, być we Lužicy, „Serbske Nowiny. Předźnenak”, 10 maja 2022.
Ukraina a Moldawska kandidataj EU, „Serbske Nowiny”, 24 czerwca 2022.
Ukraina čaka dale na němske brónje, „Serbske Nowiny”, 3 czerwca 2022.
Ukraińscy křesćenjo w Kamjenicy jutry swjećili, „Katolski Posoł”, 1 maja 2022.
Ukraińske mocy pomhaja, „Serbske Nowiny”, 8 czerwca 2022.
USA sćelcu Ukrainje rakety, „Serbske Nowiny”, 1 czerwca 2022.
Wo ukraińskim žiće rěčaloj, „Serbske Nowiny”, 8 czerwca 2022.
Wšelake předstawy wo jězbje bamža do Ukrainy, „Katolski Posoł”, 1 maja 2022.
Wutrajnje, kedźbliwje a naslědnje, „Katolski Posoł”, 27 maja 2022.
Zelensky za nowe sankcije, „Serbske Nowiny”, 22 czerwca 2022.
Zhromadnje pomhać, „Katolski Posoł”, 20 marca 2022.

Opracowania

- Dobosz-Dobrowolska J., *Pomoc humanitarna Niemiec dla Ukrainy*, w: *Zeitenwende. Działania Niemiec wobec wojny w Ukrainie*, Instytut Zachodni, Poznań 2022 (IZ Policy Papers, 41): <<https://www.iz.poznan.pl/publikacje/iz-policy-papers/iz-policy-papers-nr-41-zeitenwende-dzialania-niemiec-wobec-wojny-w-ukrainie>> (dostęp: 31 lipca 2023).
- Eberhardt A., Iwański T., Konończuk W. (red.), *Rok wojny w Ukrainie w analizie Ośrodka Studiów Wschodnich*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2023.
- Kałabunowska A., *Sytuacja uchodźców z Ukrainy*, w: *Zeitenwende. Działania Niemiec wobec wojny w Ukrainie*, Instytut Zachodni, Poznań 2022 (IZ Policy Papers, 41): <<https://www.iz.poznan.pl/publikacje/iz-policy-papers/iz-policy-papers-nr-41-zeitenwende-dzialania-niemiec-wobec-wojny-w-ukrainie>> (dostęp: 31 lipca 2023).
- Kamińska-Korolczuk K., *Polityka i media a kryzys zaufania. Polityka informacyjna mocarstw w czasie zagrożenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2021.
- Klimkiewicz B., *Mniejszości narodowe w sferze publicznej. Reprezentacje, praktyki i regulacje medialne*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2003.
- Kowalczyk R., *Prasa lokalna w systemie komunikowania społecznego*, INPiD UAM, Poznań 2003.
- Malinowski K., *Przemiany Niemieckiej Polityki Bezpieczeństwa 1990–2005*, Instytut Zachodni, Poznań 2009.
- Mieczkowska M., *Media serbołużyckie jako media lokalne*, „Rocznik Lubuski” 2012, nr 38.

Mieczkowski J., *Media – mniejszości narodowe – tożsamość etniczna: wzajemne implikacje*, „Atheneum. Polskie studia politologiczne” 2012, nr 33.

Zrozumieć Ukrainę. Historia mówiona. Z Jarosławem Hrycakiem rozmawia Iza Chruślińska, wyd. 2 poszerz., Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2022.